

①

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לב עמוד א

וקבעיה רביה בשמיה.

משנה סדר ברכות: אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע. קדושת היום - ותוקע, זכרונות - ותוקע, שופרות - ותוקע, ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים, דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר? **אלא**: אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עם קדושת היום - ותוקע, זכרונות - ותוקע, שופרות - ותוקע, ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים.

גמרא. אמר לו רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכיות - למה הוא מזכיר? - למה הוא מזכיר? רחמנא אמר אידכר! - אלא: למה עשר? - לימא תשע, דהואיל ואשתני - אשתני. תנו רבנן: **מנין** שאומרים אבות - שנאמר הבו לה' בני אלים. ומנין שאומרים גבורות - שנאמר **אֱהַב** לה' כבוד ועז, ומנין שאומרים קדושות - שנאמר הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש. ומנין שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות? רבי אליעזר אומר: דכתיב **בַּשְּׁבִתוֹן** זכרון תרועה מקרא קדש. שבתון - זה קדושת היום, זכרון - אלו זכרונות, תרועה - אלו שופרות, מקרא קדש - קדשהו בעשיית מלאכה. אמר לו רבי עקיבא: מפני מה לא נאמר שבתון - שבות, שבו פתח הכתוב תחילה? אלא: שבתון - קדשהו בעשיית מלאכה, זכרון - אלו זכרונות, תרועה - אלו שופרות, מקרא קדש - זו קדושת היום. מנין שאומרים מלכיות? תניא, רבי אומר: **גַּאֲנִי** ה' אלהיכם ובחדש השביעי - זו מלכות. רבי יוסי בר יהודה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר **וְהָיָה** לכם לזכרון לפני אלהיכם. שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, ומה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם - זה בנה אב, לכל מקום שנאמר בו זכרונות - יהיו מלכיות עמהן.

והיכן אומרה לקדושת היום? תניא, רבי אומר: עם המלכיות אומרה, מה מצינו בכל מקום - ברביעית - אף כאן ברביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: עם הזכרונות אומרה, מה מצינו בכל מקום באמצע - אף כאן באמצע. וכשקידשו בית דין את השנה באושא ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני רבן שמעון בן גמליאל, ועשה כרבי יוחנן בן נורי, אמר לו רבן שמעון: לא היו נוהגין כן ביבנה. ליום השני ירד רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי ועשה כרבי עקיבא. אמר רבן שמעון בן גמליאל: כך היו נוהגין ביבנה. למימרא דרבי שמעון בן גמליאל כרבי עקיבא סבירא ליה? והא אמר רבי עקיבא מלכיות עם קדושת היום אמר להו, ורבן שמעון בן גמליאל אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר להו! אמר רבי זירא: לומר שתוקעין למלכיות. ליום השני ירד רבי חנינא. מאי שני? אילימא יום טוב שני - למימרא דעברוה לאלול? והאמר רבי חנינא בר כהנא: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר! - אמר רב חסדא: מאי שני - ליום שני לשנה הבאה. **משנה** **אֵין** פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר: **אֵם** אמר שלש שלש מכולן - יצא. גמרא. הני עשרה מלכיות כנגד מי? אמר (רבי) +מסורת הש"ס: [רבי לוי]: כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהילים. - הלולים טובא הוו! - הנך דכתיב בהו **הַהִלְלוּהוּ** בתקע שופר. רב יוסף אומר: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני. רבי יוחנן אומר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו - ויאמר - (ויאמר) דבראשית תשעה הוו! - בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב **וּבְדַבַּר** ה' שמים נעשו.

רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן יצא. איבעיא להו: היכי קתני: שלש מן התורה, שלש מן הנביאים, ושלוש מן הכתובים דהוו תשע - ואיכא בינייהו חדא, או דלמא: אחד מן התורה, ואחד מן הנביאים, ואחד מן הכתובים, דהויין להו שלש - ואיכא בינייהו טובא? - תא שמע, דתניא: אין פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות. ואם אמר שבע מכולן - יצא, כנגד שבעה רקיעים. רבי יוחנן בן נורי אומר: הפוחת - לא יפחות משבע, ואם אמר שלש מכולן - יצא, כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה: כנגד כהנים לויים וישראלים. אמר רב הונא אמר שמואל: הלכה כרבי יוחנן בן נורי.

משנה **אֵין** מזכירין (זכרון מלכות ושופר) +מסורת הש"ס: [מלכות זכרונות ושופרות], של פורענות. מתחיל בתורה ומשלים בבניא, רבי יוסי אומר: אם השלים בתורה - יצא.

②

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף לב עמוד ב

גמרא. מלכות כגון אחי אני נאם ה' [אלהים] אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. ואף על גב דאמר רב נחמן: כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך הוא עלן, וליפרוקינן. כיון דבריתחא אמור - אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן. זכרון - כגון ביזכר כי בשר המה וגו'. שופר - כגון נתקע שופר בגבעה וגו'. אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של נכרים - אומר: מלכות - כגון נה' מלך ירגזו עמים, וכגון נה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו, זכרון - כגון ונכר ה' לבני אדום וגו', שופר - כגון נה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן, וכתוב נה' צבאות יגן עליהם. אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה, כגון סזכרני ה' ברצון עמך, וכגון יזכרה לי אלהי לטובה. פקדונות הרי הן כזכרונות, כגון יאה' פקד את שרה, וכגון יפקוד פקדתי אתכם, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אין כזכרונות. ולרבי יוסי, נהי נמי דפקדונות הרי הן כזכרונות - וה' פקד את שרה, פקדון דיחיד הוא! - כיון דאתו רביס מינה - כרביס דמיא. יגשאו שערים ראשיכם והגשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד. מי (הוא) זה מלך הכבוד ה' עוזו וגבור ה' גבור מלחמה. שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. ראשונה - שתיים, שניה - שלש, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: ראשונה - אחת, שניה - שתיים. יזמרן אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלהים - שתיים, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אחת. ושין יבמלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו שהיא אחת. זכרון שיש בו תרועה, כגון ישבתון זכרון תרועה מקרא קדש - אומרה עם הזכרונות ואומרה עם השופרות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינו אומרה אלא עם הזכרונות [בלבד]. מלכות שיש עמו תרועה, כגון נה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו - אומרה עם המלכות ואומרה עם השופרות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינו אומרה אלא עם המלכות בלבד. תרועה שאין עמה לא כלום, כגון יחום תרועה יהיה לכם - אומרה עם השופרות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינו אומרה כל עיקר. מתחיל בתורה ומשלים בנביא, רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא. אם השלים, דיעבד - אין, לכתחילה - לא. והתניא, רבי יוסי אומר: המשלים בתורה הרי זה משובח! - אימא: משלים. - והא אם השלים קתני, דיעבד - אין, לכתחילה - לא! - הכי קאמר: מתחיל בתורה ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר: משלים בתורה, ואם השלים בנביא - יצא. תניא נמי הכי, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: וותיקין היו משלימין אותה בתורה. בשלמא זכרונות ושופרות - איכא טובא, אלא מלכות תלת הוא דהויין ינה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו, ינה' בישרון מלך, כאה' ימלך לעלם ועד, ואנן בעינן עשר, וליכא! - אמר רב הונא, תא שמע בשמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד - מלכות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינה מלכות. יבידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים... אין עוד - מלכות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינה מלכות. יבאתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו - מלכות, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר: אינה מלכות. משנה. העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה - השני מתקיע, ובשעת הלל - הראשון מקרא את ההלל. גמרא. מאי שנא שני מתקיע - משום יבדבר עם הדרת מלך, אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך! אלא: מאי שנא הלל דבראשון - משום דזריזין מקדימין למצות, תקיעה נמי נעביד בראשון, משום דזריזין מקדימין למצות! - אמר רבי יוחנן. בשעת השמד שנו. מדקאמר בשעת הלל - מכלל דבראש השנה ליכא הלל, מאי טעמא? - אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? - אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו - וישראל אומרים שירה?

משנה. שופר של ראש השנה - אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות ובין בדבר שהוא משום לא תעשה. אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין - יתן. אין מעכבין את התנוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו. והמתעסק לא יצא, והשומע מן המתעסק - לא יצא. גמרא. מאי טעמא? שופר עשה הוא. ויום טוב עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה. לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה וכו'. השתא דרבנן אמרת לא, דאורייתא מיבעיא? - זו ואין צריך לומר זו קתני.

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד א

משנה. בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה - כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר אהיצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ובחג נידונין על המים.

גמרא. הי תבואה? אילימא הא תבואה דקיימה - כל הני הרפתקי דעדו עלה אימת איתדון? - אלא: תבואה דמזדרעא. למימרא דחד דינא מתדנא? והתניא: תבואה שאירע בה קרי או אונס קודם הפסח - נידונית לשעבר, לאחור הפסח - נידונית להבא. אדם שאירע בו קרי או אונס קודם יום הכפורים - נידון לשעבר, לאחור יום הכפורים - נידון להבא! - אמר רבא: שמע מינה תרי דיני מתדנא. אמר אביי: הלכך, כי חזי אינש דמצלח זרעא אפלא - ליקדים וליזרע חרפא, דעד דמטי למדייניה - קדים סליק.

מני מתניתין? לא רבי מאיר, ולא רבי יהודה, ולא רבי יוסי, ולא רבי נתן. דתניא: הכל נידונים בראש השנה, וגזר דין שלהם נחתם ביום הכפורים, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: הכל נידונין בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו; בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג נידונין על המים, ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. רבי יוסי אומר: אדם נידון בכל יום, שנאמר בתפקדו לבקרים. רבי נתן אומר: אדם נידון בכל שעה, שנאמר גלרגעים תבחננו. וכי תימא לעולם רבי יהודה היא, וכי קתני מתניתין אגזר דין - אי הכי, קשיא אדם! - אמר רבא: האי תנא דבי רבי ישמעאל היא. דתנא דבי רבי ישמעאל: בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בחג נידונין על המים, ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. וכי קתני מתניתין - אתחלת דין. אמר רב חסדא: מאי טעמיה דרבי יוסי? - כדקאמר טעמיה, ותפקדו לבקרים! - אנן הכי קאמרין: מאי טעמא לא אמר כרבי נתן? - בחינה עיוני בעלמא היא. - פקידה נמי עיוני בעלמא היא! אלא אמר רב חסדא: טעמיה דרבי יוסי מהכא - ולעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. ואמר רב חסדא: מלך וצבור - מלך נכנס תחלה לדין, שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל. מאי טעמא? איבעית אימא: לא אורח ארעא למיתב מלכא אבראי. ואיבעית אימא: מקמי דליפוש חרון אף. אמר רב יוסף: כמאן מצלינן האידינא אקצירי ואמריעי? כמאן - כרבי יוסי. ואיבעית אימא: לעולם כרבנן, וכדרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: יפה צעקה לאדם, בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

תניא, אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח - מפני שהפסח זמן תבואה הוא; אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת - מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא; אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג - אמר הקדוש ברוך הוא: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה - בשופר. אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. (ואמר) + מסורת הש"ס: [אמר] רבי יצחק, למה תוקעין בראש השנה? - למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו! - אלא: למה מריעין? - מריעין? - רחמנא אמר זכרון תרועה! אלא: למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין,

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב

4

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? כדי לערבב השטן. ואמר רבי יצחק: כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה - מריעין לה בסופה. מאי טעמא - דלא איערבב שטן.

נאמר רבי יצחק: כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה, שנאמר אמרשית השנה - מרשית כתיב, ועד אחרית - סופה שיש לה אחרית. ואמר רבי יצחק: אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר כפי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם. ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם, אלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבריו. דאמר רבי (אבין) + מסורת הש"ס: [חנן]: כל המוסר דין על חבריו הוא נענש תחלה. שנאמר בתאמר שרי אל אברם חמסי עליך, וכתוב חייבא אברהם לספד לשרה ולבכתי. ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה. צדקה - דכתיב הצדקה תציל ממות, צעקה - דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם וממצקותיהם וציאם, שינוי השם - דכתיב זשרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה, וכתוב וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן, שינוי מעשה - דכתיב חייבא האלהים את מעשיהם, וכתוב טנינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ויש אומרים: אף שינוי מקום, דכתיב חייבא ה' אל אברם לך מארצך, והדר ואעשך לגוי גדול. ואידך - ההוא זכותא דארץ ישראל הוא דאהניא ליה. ואמר רבי יצחק: חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר יאמדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת - מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל. ואמר רבי יצחק: חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, שנאמר יבנבלתם לא תגעו. תניא נמי הכי: ובנבלתם לא תגעו, יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה - תלמוד לומר יאמר אל הכהנים בני אהרן, בני אהרן מוזהרין, בני ישראל - אין מוזהרין. והלא דברים קל וחומר: ומה טומאה חמורה - כהנים מוזהרין, ישראלים אינן מוזהרין, טומאה קלה - לא כל שכן! אלא, מה תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו - ברגל.

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים - תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה. אמר רבי אבין: מאי קרא - ימחזו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו, ימחו מספר - זה ספרן של רשעים גמורין, חיים - זה ספרן של צדיקים, ועם צדיקים אל יכתבו - זה ספרן של בינוניים. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא: טואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, מחני נא - זה ספרן של רשעים, מספרך - זה ספרן של צדיקים, אשר כתבת - זה ספרן של בינוניים. תניא, בית שמאי אומרים: שלש כתות הן ליום הדין: אחת של צדיקים גמורין, ואחת של רשעים גמורין, ואחת של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם, רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם, שנאמר טורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם, בינוניים - יורדין לגיהנם

רי"ף מסכת ראש השנה דף י עמוד ב

תרועה ותקיעה מה נפשך אי ילולי הוא תרועה נעביד שברים לא נעביד אי גנוחי הוא שברים נעביד תרועה לא נעביד מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל מתקיף לה רב עזירא ודילמא גנוחי הוא ואתיא תרועה ומפסקא בין תקיעה לשלשה שברים הדר עביד בבא אחרינא תקיעה ושלשה שברים ותקיעה מתקיף לה רבינא ודילמא ילולי הוא ואתו שברים ומפסקי בין תקיעה לתרועה הדר עביד בבא תליתאה תר"ת אם כן דרבי אבהו למה לי דילמא גנח ויליל אי הכי איפכא נמי דילמא יליל וגנח סתם אינש כי מיתרע ביה מילתא ברישא מגנח והדר מיילי נמצא עכשיו שתוקעין תשר"ת ג' פעמים ותוקעין תש"ת ג' פעמים ותוקעין תר"ת ג' פעמים ונהגו העם לתוקען כשהן יושבין ומברכין עליהם ברכת התקיעה ומפני שהצבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר הברכות לפיכך חוזרין ותוקעין על סדר הברכות תשר"ת פעם אחת ותש"ת פעם אחת ותר"ת פעם אחת ובדין הוא שיהו תוקעין אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון

רי"ף מסכת ראש השנה דף יא עמוד א

6

שהברכות אין מעכבות את התקיעות הרי יצאו ידי חובתן באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תל"ת על סדר ברכות פעם אחת שלא להטריח את הצבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות: שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ר"ה על תקיעת שופר בתר ס"ת והשיח צריך לברך על התקיעות של סדר ברכות או לא ואהדר להו הכין קא חזו רבנן שגוערין בזה ששח עד שלא יתקע על סדר ברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר ולא דמיא הא לתפילין דאמר רב חסדא [מנחות ל"ו ע"א] שח בין תפילה לתפלה חוזר ומברך דהנך שתי מצות נינהו דתנן תפילה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא הדר ומברך ההיא ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתא קא מברך ומקשינן שח אין לא שח לא והא שלח רב חייה בר הינא משמיה דר' יוחנן על תפילה של יד אומר להניח תפילין ועל של ראש אומר על מצות תפילין ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא שח מברך אחת ואם שח מברך שתים ואעפ"כ קשה להשיח דתניא שח בין תפילה לתפלה עבירה היא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה וכו' ש כי האי ששח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא צא וראה שהרי ההלל שמברכין קודם לקריאתו ואף על פי כן בין פרק לפרק פוסק ולא הוצרך לחזור ולברך.

מתני' תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת:

המאור הקטן מסכת ראש השנה דף י עמוד ב

7

ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה נ"ל כי לא היה כן בימי רבותינו חכמי התלמוד אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבהל"נ ולא נטרי עד צלותא דמוספי דלא מצלי לה ביחיד בר"ה בתלת שעי קמייתא כדאיתא בפרקא קמא דע"ז ואפילו בצבור [נהגו] העם לאחר ולאנפושי קרובות בסדורא דיומא לפיכך הקדימו בשבילן אלו התקיעות שמיושב והנהיגו לברך עליהם ברכת התקיעה במטבע קצר וסמכו להם על מה דגרסינן בפסחים אמרי בי רב חוץ מן הטבילה ושופר אלמא יש לשופר ברכה ומטבע קצר כשם שיש לטבילה והתם בדוכתא אדחיא לה ההיא דשופר ואי נמי לא אדחיא לה י"ל הא כדאיתי' והא כדאיתיה ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא ממנהג אחרונים אבל עיקר הברכות הם הברכות של

1

מלחמת ה' מסכת ראש השנה דף י עמוד ב

ועוד ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין וכו' וסמכו להם על מה דגרסי' בפסחים והתם בדוכתא אידחיא ליה ההיא דשופר:

אמר הכותב הא בורכא דעד כאן לא אדחיא אלא שאינה לאחר עשיה דלא חיישינן דלמא מתקלקלו תקיעתא אבל עובר לעשייתן הוא ומה שאמר עוד א"נ לא אדחיא ל"ל הא כדאיתא והא כדאיתא ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא מנהג האחרונים דברי הבאי הם דאי ברכת שופר מלכיות וזכרונות ושופרות מאי היא דאמר' אין מברך עליהם עובר לעשייתן דלמא מתקלקלי תקיעתא כי מתקלקלי מאי הוי מ"מ ידי ברכות יצא ומאי הא דאסיקנא אלא חוץ מן הטבילה איתמר אבל שופר מברך עליו עובר לעשייתן והא דכ"ע שופר על סדר ברכות שמע ליה כשהשלים כל ברכה וברכה כדתנן מלכיות ותוקע שופרות ותוקע ומה מקום לספק זן אלא ודאי על הברכה של מטבע קצר הדברים אמורים ואין ספק ולא מקום למחלוקת שהיחיד שאינו תוקע על סדר ברכות ודאי צריך לברך על מצוה זו במטבע קצר כדרך שמברכין על המצות ויכולין אנו לפרש זו שבפסחים על היחיד שתוקע לעצמו אבל הצבור שתקעו על סדר הברכות בלבד כדי משנה אפשר דמי שהוא רואה בדעתו כן לומר שלא יברכו במטבע קצר אלא ברכות עולות לתקיעות וכן שתקנו אחרונים או נהגו להקדים ולתקוע כדרך היחיד ע"כ היו צריכים לברך במטבע קצר אבל אנו רואין שאפי' בצבור שתקעו על הסדר מברכין באמצע תפלה כדרך שעושין בנשיאת כפים וכן אנו רואין עוד שזה מנהג אבותינו חכמי התלמוד היו תוקעין ומריעין כשהן יושבין קודם תפלת המוספין ובודאי מברכין היו עליהם במטבע קצר ואח"כ חוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפלה על סדר הברכות לא שלא יצאו בתקיעות אלא שהברכות מעיקרן בתקיעות תקנו אותן כדמייתי' עלה בגמ' כדרבא אמרו לפני מלכיות וזכרונות ושופרות ובמה בשופר והיינו מימרא דר"י למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין וכו' מלתא כפשטה ופירושה כמשמעה וכך הנהיגו חכמים למצוה כדי לערבב את השטן והדקדוק שדקדק בעה"מ לפנינו מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן וכו' שאלתן של נערים היא דר"י ה"ק למה הנהיגו חכמים באותן תקיעות ראשונות ולא פטרו עצמן בתקיעות שעל סדר הברכות שהן עליהם חובה ואינן יכולין לפטור עצמן מהן כדי לערבב את השטן ומתני' דקתני מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר וכו' דיעבד היא כדקתני וברייתא דתניא אבל בחבר עיר שומען על הסדר ועל סדר ברכות לצאת ידי חובה קתני שכך תקנו חכמים ברכות ותקיעות על סדר הברכות כשהם יושבין וחוזר ושומען (על הסדר) על סדר הברכות כשהן עומדין בתפלה מתנייתא חובה תניא ור"י מצוה שנהגו בה בלכתחלה קאמר והתם נמי איתמר כה"ג למה תוקעין בשופר של איל דהיינו מנהג שנהגו למצוה דאילו חובה כל השופרות כשרין תנן ושל יעל פשוט תנן והא דקאמר אמר הקב"ה לאו דוקא בדאורייתא אלא אמר הקב"ה תקעו כדי שאזכור ועוד דאשכחן להני עקידת

②
ע"י
פ"ק

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ג

9

הלכה א

כמה תקיעות חייב אדם לשמוע ביום טוב של ראש השנה, תשע תקיעות, לפי שנאמרה תרועה ביוכל ובראש השנה שלשה פעמים וכל תרועה פשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה, ומפי השמועה למדו שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

הלכה ב

תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגליות ואין אנו יודעין היאך היא, אם היא הלילה שמיללין הנשים בנהיתן בעת שמייבין, או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לכו מדבר גדול, או שניהם כאחד האנחה והלילה שדרכה לבא אחריה הן הנקראין תרועה, שכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מילל, לפיכך אנו עושין הכל.

הלכה ג

הלילה היא שאנו קוראין תרועה, והאנחה זו אחר זו היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים, נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים אַ ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים, ותוקע תקיעה ואחריה תרועה ואחריה תקיעה וחוזר כסדר הזה שלשה פעמים, נמצא מנין התקיעות שלשים כדי להסתלק מן הספק.

הלכה ד

שיעור תרועה בַ כשתי תקיעות, שיעור שלשה שברים כתרועה, הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארוכה ומשך בה כשנים בראשונה, אין אומרין תחשב כשתי תקיעות ויריע אחריה ויחזור ויתקע, אלא אפילו משך בה כל היום אינה אלא תקיעה אחת וחוזר ותוקע ומריע ותוקע שלשה פעמים. +/השגת הר"ב"ד/ שיעור תרועה כשתי תקיעות. א"א כל זה שיבש המעתיק הוא אלא שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלשה שברים, ודע שאין מחלוקת בין התנאים אלא בענין התרועה מה היא וכמה שיעורה כי התנא האחד אומר כי התרועה היא טרימוטי ושיעורה שלש טרימוטות והוא שיעור קטן והתנא האחר אומר כי התרועה היא שברים והם שלשה והוא שיעור גדול אבל שיעור התקיעה אחד הוא לשניהם כתשע טרימוטות או כשלשה שברים שהן שיעור אחד ומי שאומר שברים הוא שאומר שיעור תקיעה כתרועה ומי שאומר טרימוטות הוא שאומר תקיעה כשלש תרועות. +

הלכה ה

שמע תקיעה אחת בשעה זו ושניה בשעה שניה אפילו שהיה כל היום כולו הרי אלו מצטרפין ג ויצא ידי חובתו, והוא שישמע כל בבא מהן על סדרה, לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות או שתי תקיעות ואחריהן תרועה וכיוצא בזה.

הלכה ו

שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם כאחד בַ לא יצא אפילו ידי אחת, תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה משלישי בזה אחר זה יצא ואפילו בסירוגין ואפילו כל היום כולו, ואינו יוצא ידי חובתו עד שישמע כל התשע תקיעות שכולן מצוה אחת הן לפיכך מעכבות זו את זו.

הלכה ז

הצבור חייבין לשמוע התקיעות על סדר הברכות, כיצד אומר שליח צבור אבות וגבורות וקדושת השם ומלכיות ותוקע שלש, ואומר זכרונות ותוקע שלש, ואומר שופרות ותוקע שלש, ואומר עבודה והודיה וברכת כהנים.

הלכה ח

שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ויום הכפורים של יובל שהן מלכיות וזכרונות ושופרות מעכבות זו את זו, וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקים מעין הברכה, שלשה פסוקים מן התורה, ושלשה מספר תילים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה משלים בו, ואם השלים בנביא יצא, ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים יצא, ואפילו אמר ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר ואמר פסוק של תורה והפסיק שוב ג אינו צריך נ כלום.

הלכה ט

אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פורענות, זכרונות כגון +תהלים ע"ח+ ויזכור כי בשר המה וכו', מלכיות כגון +יחזקאל כ"א+ בחמה שפוכה אמלוך עליכם, שופרות כגון +הושע ה' + תקעו שופר בגבעה וכו', ולא זכרון יחיד אפילו לטובה כגון +תהלים קו+ זכרני ה' ברצון עמך, +נחמיה ה' + זכרה לי אלהי לטובה, ופקדונות אינן כזכרונות, כגון +שמות ג' + פקד פקדתי אתכם, ויש לו להזכיר פורענות של אומות העולם כגון +תהלים צט+ ה' מלך ירגזו עמים, +תהלים קל"ז+ זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם, +זכריה ט"ו+ וה' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן. +דברים ו' + שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, +דברים ד' + אתה הראת לדעת וכו' וידעת היום והשבות אל לבבך וכו' כל פסוק מאלו מלכות הוא ענינו אף על פי שאין בו זכר מלכות והרי הוא כמו +שמות ט"ו+ ה' ימלך לעולם ועד +דברים ל"ג+ ויהי בישראל מלך וכו'.

הלכה י

המנהג הפשוט בסדר התקיעות של ראש השנה בצבור כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר למקומו יושבין כל העם ואחד עומד ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמוע קול שופר וכל העם עונין אמן, וחוזר ומברך ג שהחיינו וכל העם עונין אחרינו אמן, ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק על הסדר, ואומר קדיש ועומדין ומתפללין תפלת מוסף, ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא מלכיות תוקע תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה פעם אחת, ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות,

ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים ותקיעה, ומברך ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת וגומר התפלה.

הלכה יא

זה שתוקע כשהן יושבין הוא שתוקע על סדר הברכות כשהן עומדים, וְ וַאֲיִנוּ מְדַבֵּר בֵּין תְּקִיעוֹת שְׁמִיּוֹשֵׁב לְתְּקִיעוֹת שְׁמַעוֹמֵד, וְאִם סוּחַ בִּינְיָהֵן אֵף עַל פִּי שְׁעֵבֵר אֵינוּ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

הלכה יב

בדין היה שיתקעו על כל ברכה כל בבא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שיצאו מידי ספק בתקיעות שמיושב אין מטריחין על הצבור לחזור בהן כולן על סדר ברכות, אלא די להן בבא אחת על כל ברכה כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות, וכל הדברים האלו בצבור אבל היחיד בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר בין מעומד בין מיושב יצא ואין בזה מנהג.

הלכה יג

התקיעות אינן מעכבות את הברכות והברכות אינן מעכבות את התקיעות, שתי עיירות באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע, ובשנייה ספק יש שם תוקע ספק אין שם הולך לשנייה, שהתקיעה מדברי תורה והברכות מדברי סופרים. +/השגת דראב"ד/ התקיעות אין מעכבות את הברכות והברכות אין מעכבות את התקיעות. א"א אבל של ר"ה מעכבות זו את זו. +

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ט

11

הלכה א

סדר תפלות הציבור כך הוא: בשחר כל העם יושבים א' ושליח ציבור יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי בכל כחן, ועונין אמן בסוף קדיש, ואחר כך אומר ברכו את יי' המבורך והם עונים ברוך יי' המבורך לעולם ועד, ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים ב' אמן אחר כל ברכה וברכה, והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל.

הלכה ב

והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש, ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל שליח ציבור בלחש עם שאר העם, וכל מי שיגמור תפלתו עם הציבור יפסיע שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד במקום שהגיע אליו בעת שיפסיע.

הלכה ג

ואחר שיפסיע שליח ציבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמוד מתחיל ומתפלל בקול רם מתחילת הברכות להוציא את מי שלא התפלל, והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שלא יצאו ידי חובתן * בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן.

הלכה ד

ואומר קדושה בברכה שלישיית, וכיון שהגיע שליח ציבור לקדושה יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה, וכשיגיע שליח ציבור למודים וכורע כל העם שוחין ב' מעט ולא ישחו יותר מדאי, ואומרים מודים אנחנו לך יי' אלהינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייטנו וקיימתנו כן תחייטנו ותחננו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך *, וכל האומר מודים מודים משתקין אותו.

הלכה ה

ואחר שישלים כל התפלה ישב ויפול על פניו ויטה מעט הוא וכל הציבור ויתחנן והוא נופל, וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם ומתחנן מעט בקול רם מיושב, ואחר כך יעמוד שליח ציבור לבדו ואומר קדיש פעם שנייה והם עונים כדרך שעונין בתפלה, ואומר והוא רחום וכו' תהלה וכו', הוא עומד והם יושבים והם קוראים עמו, * ואחר כך אומר ובא לציון גואל וכו' ואני זאת וכו' ואתה קדוש וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגומר הקדושה והם עונין קדוש קדוש שלש פעמים וחוזר וקורא הקדושה תרגום ואומר ותשאני רוח וכו' וקורא אותו תרגום ואומר יי' ימלוך לעולם ועד וקוראהו תרגום כדי להבין העם.

הלכה ו

ואלו הפסוקים שלפני הקדושה ושל אחריה עם תרגומן הם הנקראין סדר קדושה, ואחר כך מתחנן בדברי תחנונים ובפסוקי רחמים ואומר קדיש וכל העם עונין כדרך ונפטרין.

הלכה ז

מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן ציפור שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד ירחם עלינו וכיצא בענין זה משתקין אותו, מפני שמצות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים, שאילו היו מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר, וכן לא ירבה בכנויים של שם ויאמר האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעיוזו, שאין כח באדם להגיע בסוף שבחיו, אלא אומר מה שאמר משה רבינו עליו השלום.

הלכה ח

במנחה אומר שליח ציבור אשרי יושבי ביתך וכו' תהלה לדוד וכו' קורא הוא והעם מיושב ועומד שליח ציבור ואומר קדיש והם עומדים ואחוריו ועונין כדרך ומתפללין כולם בלחש, ואחר כך חוזר שליח ציבור ומתפלל בקול רם כדרך שעשה בשחרית עד שישלים כל התפלה, ונופלים על פניהם ומתחנן ומגביה ראשו הוא והם, ומתחנן מעט מיושב כדרך שעשה בשחרית ועומד ואומר קדיש וכל העם עונין כדרך ונפטרין למעשיהם.

הלכה ט

בערב כל העם יושבין והוא עומד ואומר והוא רחום כו' ברכו את יי' המבורך וכו' והם עונין ברוך יי' המבורך לעולם ועד, ומתחיל לפרוס על שמע ואומר קדיש ואחר כך הכל עומדים ומתפללין בלחש, וכשמשלימין אומר קדיש והם נפטרין, ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית לפי שאין תפלת ערבית חובה לפיכך לא יברך ברכות לבטלה שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי להוציא ידי חובתו.

הלכה י

בלילי ב' שבתות חוזר ש"ץ אחר שמתפלל בלחש עם הציבור ומתפלל בקול רם, אבל אינו מתפלל שבע אלא ברכה אחת מעין שבע, וכן הוא אומר ברוך אתה יי' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה ברחמיו שמים וארץ, מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל הקדוש שאין כמוהו המניח לעמו בשבת קדשו כי במ רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך השביעי ומניח בקדושה לעם מדושני עונג זכר למעשה בראשית, אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו וכו' ברוך אתה יי' מקדש השבת, ואומר קדיש ונפטרין כל העם,

12

הלכה יא
 ולמה תקנו חכמים זה מפני שרוב העם באין להתפלל ערבית בלילי שבתות ויהיה שם מי שנתאחר לבא ולא השלים תפלתו וישאר לבדו ג
 בבה"כ ויבא לידי סכנה, לפיכך חוזר שליח ציבור ומתפלל כדי שיתעכבו כל העם עד שישלים המתאחר * ויצא עמהם.
 הלכה יב

לפיכך יום טוב שחל להיות בשבת נ או יוה"כ או ראש חדש אין שליח ציבור היורד ערבית לפני התיבה מזכיר ענין היום בברכה זו אבל
 חותם בה מקדש השבת בלבד לפי שלא נתחייב היום בברכה זו.

הלכה יג
 בשבתות וימים טובים כשגומר שליח ציבור תפלת שחרית בקול רם אומר קדיש ואח"כ תהלה לדוד וכו' ואומר קדיש, ומתפללין מוסף
 בלחש ואח"כ מתפלל מוסף בקול רם כדרך שעשה בשחרית, ואומר קדיש אחר תפלת מוסף והעם נפטרין, ואין אומרין קדושה ותחנונים
 אחר תפלת שחרית כשאר הימים אלא אומר אותה קודם תפלת המנחה, כיצד קורא תהלה לדוד ואומר סדר היום ודברי תחנונים ואומר
 קדיש ומתפללין מנחה וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול רם ואומר קדיש.

הלכה יד

בראשי חדשים ובחולו של מועד אומר סדר קדושה קודם תפלת מוסף, במוצאי שבת אומר סדר היום גם אחר תפלת הערב ואומרים
 קדיש ואח"כ מבדיל.